

V.U. Stefaan Van der Auwera, Waversebaan 66, 3001 Heverlee
Afgiftekantoor 3000 Leuven 1 — P4A9093

PB-PP | B-2/2384
BELGIE(N)-BELGIQUE

Driemaandelijkse

Tijdingen

jaargang 49 nr 1

januari – maart 2018

Vrienden van Heverleebos en Meerdaalwoud vzw
Regionale milieu- en natuurvereniging
Waversebaan 66, 3001 Heverlee

Colofon

Tijdingen is het driemaandelijkse tijdschrift van de regionale natuur- en milieuvereniging Vrienden van Heverleebos en Meerdaalwoud vzw. VHM vecht sinds 1969 voor het landschap, de natuur en het leefmilieu in het Dijleland en ver daarbuiten. Daartoe heeft ze een werking ontplooid over vele domeinen: natuureducatie (educatieve projecten, bosklassen, lezingen), natuurbeheer, opleiding natuurgidsen, wandelingen enz. VHM treedt ook op tegen milieudelicten en onderhoudt nauwe contacten met beleidsmakers om de negatieve impact op de natuur te voorkomen of te minimaliseren. Met dit tijdschrift en onze website willen we de leden op de hoogte houden van onze activiteiten. Tintelen uw vingers om mee te helpen, neem dan zeker contact op met ons infocentrum!

infocentrum@vhm.be

016/ 23 05 58

Waversebaan 66

3001 Heverlee

www.vhm.be

De redactie

Stefaan Van der Auwera (layout), Waldo Dekeyser, Hugo Dehennin, Yvette Toison, Kristien Vermaelen, Niko Boone, Roel Verbeeke.

U heeft foto's of een verslag van een activiteit? Stuur maar op!

Foto's voorkaft:

Jan Deridder,
Jan Aerts, Rik
Lenaert

Druk:
Vanderpoorten,
Kessel-Lo
1200 ex.

Lidgelden

Lid worden kunt u voor 18 euro / jaar (Hoe? Rekeningnummer? **Ziekader hiernaast**). Hiervoor krijgt u 4 x per jaar ons tijdschrift Tijdingen en gratis toegang tot heel wat van onze activiteiten.

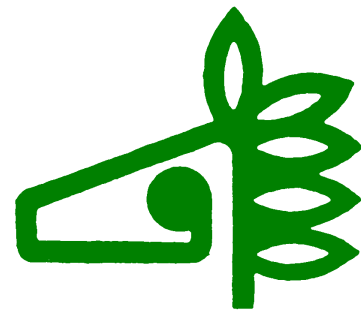
Steen

Onze initiatieven, ondermeer de aankoop van natuurgebieden in het Dijleland, kunt u ondersteunen door een gift te storten op het rekeningnummer met duidelijke vermelding 'Gift':

IBAN: BE92 2300 0285 2123

Inhoud januari - maart 2018

LIDGELD 2018 Digitaal jaarboek	1	
Doode Bemde Nieuws	2	
Natuur in de stad: Dijlewolvenpad Leuven 2030	6	9
Nieuwjaarsreceptie Zwerfvuilactie	10	
Speurneuzen: Op verkenning bij onze naaldbomen	11	
Educatief project	15	
Hoge Venentocht Oproep: amfibieën overzet Gezocht: veelpotige vrijwilligers	16	
		Heverleebos – een bos in verandering 17
		WEDSTRIJD 20
		Herfst in de Doode Bemde 21

Neem eens een kijkje op de webstek! Ook op facebook!

In het midden van deze Tijdingen vindt u de uitneembare activiteitenagenda

Waarom lid worden?

- U steunt de natuurontwikkeling in uw streek
- U krijgt driemaandelijks een interessant en mooi verzorgd tijdschrift
- U blijft op de hoogte van de vele leuke, ontspannende en/of leerzame activiteiten

infocentrum

Tel: 016 23 05 58

Met de Vrienden op stap geweest?

Waarom niet eens een klein verslagje en wat foto's maken voor Tijdingen! Stuur maar op naar infocentrum@vhm.be

De Dijlevallei waarderen = lid worden

Stort 18 € voor een individueel of gezinslidmaatschap op rekening VHM vzw

IBAN : BE74 4310 5250 0107

BIC : KREDBEBB

Gelieve bij de overschrijving duidelijk te vermelden of u kiest voor een **individueel lidmaatschap** of **gezinslidmaatschap**. Vermeld bij het gezinslidmaatschap het totaal aantal gezinsleden op hetzelfde adres.

OF NOG BETER: **Domiciliëring** → Vraag bij ons een **SEPA-domiciliëringsformulier** aan en bezorg het ons ondertekend en ingevuld terug. In tegenstelling tot vroeger moet u dus niet meer bij de bank een domiciliëring openen, wijzigen of stopzetten, maar rechtstreeks bij VHM.

U krijgt dan steeds en stipt alle Tijdingen in uw bus.

Vrienden van Heverleebos en Meerdaalwoud vzw

Waversebaan 66

3001 Heverlee

Email: Infocentrum@vhm.be

Webstek: www.vhm.be

Lidmaatschapsbijdrage 2018 – Tweede oproep

Blijf trouw aan onze vereniging, die zich onder andere inzet voor het beheer van het natuurreservaat De Doode Bemde en ieder jaar met een boeiend educatief project kinderen van het lager onderwijs en anderen een beetje natuurkennis en natuurbewustzijn tracht bij te brengen.

Uw lidmaatschap is belangrijk voor ons. Met dit lidmaatschap heeft u gratis toegang tot een rits natuuractiviteiten en houden we u met het driemaandelijks ledentijdschrift *Tijdingen* hiervan op de hoogte.

Kom naar Heverleebos, Meerdaalwoud, Dijleland, De Doode Bemde of de stad Leuven en geniet! Draag bij tot het behoud van deze natuurpareltjes door onze vereniging te steunen.

Steun ons project en schrijf 18 euro over op onze rekening BE74 4310 5250 0107. Gelieve bij de overschrijving **duidelijk te vermelden** of u kiest voor een **individueel lidmaatschap** of een **gezinslidmaatschap**. Vermeld bij het gezinslidmaatschap zeker het **totaal aantal gezinsleden woonachtig op hetzelfde adres** en **bezorg ons per mail of telefonisch** ook de **namen van de verschillende gezinsleden**

BELANGRIJK: Niet alleen de financiële bijdragen van onze leden en de belangeloze inzet van de vele vrijwilligers, maar ook het **aantal leden** is voor onze vereniging van **kapitaal belang**. Dus: woon je met gezinsleden onder één dak, kies dan voor een **gezinslidmaatschap**! Voor de prijs van een individueel lidmaatschap (18 euro) maak je het hele gezin lid van VHM.

Wie het lidgeld liefst via **domiciliëring** betaalt, kan via het infocentrum een **SEPA-document** aanvragen. Mail naar infocentrum@vhm.be of telefonisch op 016/23 05 58

Als u ons uw **e-mailadres** bezorgt, kunnen we u op een vlugge en ecologische manier op de hoogte houden van onze activiteiten.

Wij wensen u alvast te bedanken voor uw lidmaatschapsbijdrage.

Het bestuur

Let op: Wie zijn lidmaatschap 2018 betaalt vóór 15 februari 2018 krijgt van ons één gratis aperitief op de Kaas en Spaghetti-avond ten voordele van natuurreservaat De Doode Bemde op zaterdag 24 februari in GC De Roosenberg in Oud-Heverlee.

**NU
BESCHIKBAAR!**

Wandelen door stadsnatuur, anno 2017.

Ons eerste digitale jaarboek!

Leuven, hippe winkelstad en culturele metropool voor de grote omgeving.

Maar achter de gevels van onze drukke studentenstad liggen groene, verborgen plekjes waar de natuur je tot rust brengt.

Surf naar onze website (www.vhm.be). Op de homepage vind je deze aankondiging met een link naar twee uitgewerkte wandelingen. Je kan het GPX-bestand downloaden op de meeste GPS-programma's. Er is een tablet- en phone-versie beschikbaar. Of je kan het pdf-document afprinten.

Veel wandelplezier!

Het Doode Bemde nieuws

Kapwerken

In oktober is in de Toemaat, dat is op de rechteroever in Sint-Joris-Weert, een populierenaanplanting gekapt. Dat was eigenlijk al vorig jaar de bedoeling, samen met een perceel populieren langs het wandelpad aan de overkant van de Dijle. Die bomen zijn toen wel gekapt en het takhout opgeruimd. Het nieuwe perceel is een populierenplantage die we enkele jaren geleden kochten. De vorige eigenaar had de bomen apart verkocht aan een houthandelaar en die zijn nu dus gekapt. Mensen kijken soms vreemd op wanneer in natuurgebied bomen gekapt worden. In dit geval was dat in opdracht van de vorige eigenaar van het perceel, maar soms doen we het ook zelf. Daar hebben we verschillende redenen voor. Het kan gaan om bomen die gevaar vormen voor bezoekers of omwonenden, om soorten die hier niet op hun plaats staan of om de voor de vallei typische open grasland- en moerasvegetaties te behouden of te herstellen.

De meeste bossen in de Doode Bemde zijn (voormalige) populierenplantages. De aangeplante populieren zijn kruisingen tussen verschillende populierensoorten, waaronder bijvoorbeeld de inheemse zwarte populier en Amerikaanse soorten. Vandaar de naam Canadapopulier. Ze zijn ontwikkeld om snel hout te produceren. In de vallei zijn ze in het recente verleden massaal geplant op graslanden en moeraspercelen. Een handvol soorten zoals brandnetels, bramen en kleefkruid profiteerden hiervan ten koste van de typische plantensoorten van de vallei. Het gaat dus om erg jonge bossen die nog niet de soortenrijkdom hebben zoals je die vindt in een eeuwenoud bos zoals Meerdaalwoud. Door het al zeer lang volgehouden graslandgebruik in de vallei, vind je in die vegetaties bijvoorbeeld wel een grote soortenrijkdom. Omdat dergelijke vegetaties buiten natuurreservaten bijna niet meer voorkomen, dragen we een grote verantwoordelijkheid voor hun behoud. Bovendien is houtproductie geen streefdoel in de Doode Bemde. Deze plantages zetten we daarom terug om naar bloemrijk grasland, moerasspirearuigte of moeras, of laten we spontaan ontwikkelen tot soortenrijker, inheems bos.

Op het perceel in de Toemaat is het streefdoel moerasspirearuigte, met spontane bosontwikkeling aan de rand. In functie daarvan ruimen we deze winter het takhout op.

Wil je meehelpen, stuur dan een mail naar infocentrum@vhm.be. Je krijgt dan voor elke werkdag een bericht.

De Vlaamse koterij die op de nieuwe percelen staat ruimen we op. Tegelijk verwijderen we de (invasieve) exoten.

Weer een beetje groter

Rwanda ligt dichterbij dan je denkt. Aan de Ophemstraat in Oud-Heverlee met name. Een exotische naam, maar toch behoorlijk Belgisch. Op het perceel naast de Dijle (± 14 are groot) was in de loop van de tijd namelijk een aanzienlijke collectie koterij neergepoot. Omdat daar nooit een vergunning voor afgeleverd was, het gaat hier immers om Vlaams en Europees beschermd natuurgebied, verplichtte de overheid het perceel in oorspronkelijke staat te herstellen. Als nieuwe eigenaar hebben we die taak op ons genomen. We hebben intussen al verschillende constructies afgebroken. Deze winter breken we de twee resterende serres af. Tegelijk ruimen we nog een hoop rommel op en verwijderen we al de sparren, laurierkers (paplaurier) en andere exoten. Met de beheercommissie zullen we bekijken hoe we het perceel het best inpassen in dit zeer open graslandlandschap in het noordelijk deel van de Doode Bemde. De vorige eigenaar blijft intussen nog even zijn moestuin bewerken.

De tweede uitbreiding is in de IJzerenwegstraat in Sint-Joris-Weert. Het Agentschap voor Natuur en Bos kon hier een terrein van ± 2 ha verwerven en droeg het beheer over aan de Vrienden/Natuurpunt. Een belangrijk perceel voor de natuur in

de Doode Bemde. Het gaat immers om het enige stuk van de valleiflank dat niet bebouwd is en naadloos aansluit bij de vallei. Met een hoogteverschil van ± 12 m is er bovendien een zeer mooie, ononderbroken gradiënt aanwezig met natte leemgronden langs de Dijle en drogere zandleemgronden hoger op de valleiflank. Dit biedt mogelijkheden voor een grote soortenrijkdom op een kleine oppervlakte. Het terrein bestaat deels uit bos, deels uit grasland. Omdat er al een tijd geen beheer meer plaatsvindt, is het grasland sterk verruigd en groeien er weer bomen en struiken in, waaronder Amerikaanse eik en Amerikaanse vogelkers. Erg jammer want het gaat om een van de enige percelen soortenrijk grasland van het struisgrasverbond dat nog overbleef in de Dijlevallei. Door opnieuw te maaien en de invasieve exoten te verwijderen, hopen we het grasland te herstellen. We voldoen daarmee ook aan de instandhoudingsdoelen die de Vlaamse overheid voor dit Natura2000 gebied oplegt. Daarnaast is er nog wat afbraak- en opruimwerk, want ook op dit terrein is koterij aanwezig.

Vrijwilligerswerk

De Doode Bemde is vrijwilligerswerk. Om alles gedaan te krijgen is onze vrijwilligersploeg, ondersteund door onze professionele terreinploeg (Gunther en Matthias), het hele jaar actief. Gelukkig krijgen we af en toe bijkomende hulp. Zo versterkten op 1 oktober 15 leden van de geocachersclub van Leuven de vrijwilligersploeg tijdens de zondagse werkdag. Op de werkdag van 29 oktober kwamen enkele natuurgidsen meewerken. Een geslaagde dag afgesloten met een lekkere spaghetti in de Appeljée. Zeker voor herhaling vatbaar. Daarnaast mogen we ook de scholen niet vergeten die regelmatig komen meehelpen.

Wil je zelf de handen uit de mouwen steken of ken je groepen die wel eens een dagje de natuur vooruit willen helpen? Stuur dan een bericht naar infocentrum@vhm.be.

Takken slepen, vuil worden, in de bomen hangen, een mega kampvuur maken, ravotten, zware stammen verslepen met de boomezel. Het 6de leerjaar van het Heilig-Hartcollege van Heverlee kwam zich een hele dag uitleven in de Doode Bemde.

Appelpluk

Ondanks een slecht appeljaar viel de oogst in onze hoogstamboomgaard toch nog mee. We konden ± 800 kg appels verzamelen. Het sap ervan kan je proeven op de kaas- en spaghettiavond en op activiteiten van de Vrienden.

De Dijle en de bomen

Dit najaar heeft de Vlaamse Milieumaatschappij, de beheerder van de Dijle, op verschillende plaatsen langs de rivier in- en uitstapplaatsen voor kano's/kayaks gebouwd. Onrechtstreeks is dat een vorm van waardering van het werk van de Vrienden. Het is immers mee onder impuls van de Vrienden dat de Dijle stroomopwaarts Leuven haar natuurlijk karakter behouden en versterkt heeft, en dat het omliggende landschap opgevaardeerd en toegankelijk gemaakt is. Daardoor ontstond een erg aantrekkelijk gebied. De promotie van recreatieactiviteiten op de Dijle houdt echter risico's in voor de Doode Bemde en voor de natuur in en langs de rivier in het algemeen. Volgend jaar zullen we hier uitgebreid op ingaan, maar we willen nu al wijzen op een specifiek knelpunt.

Sinds 1989 in de Doode Bemde en sinds 2002 ook in de rest van de Dijlevallei tussen Leuven en de gewestgrens, is gekozen voor een natuurlijk rivierbeheer. Dit houdt in dat er geen oeverversteving meer wordt aangebracht, dat de rivier niet meer geruimd wordt en de oevers niet meer jaarlijks gemaaid worden. Hierdoor kan de rivier zich vrij bewegen en groeien er terug bomen en struiken langs de oevers. Die bomen zijn intussen, vooral in de Doode Bemde, behoorlijk hoog geworden en mee onder impuls van de bevers vallen er daar regelmatig van in de Dijle. Op die locaties ontstaat een barrière waar bij hoog water de rivier over haar oevers gaat. Hierdoor herwon de rivier opnieuw haar natuurlijke dynamiek. Door het natuurlijke overstromingsgebied opnieuw in te schakelen helpt de natuur hier bovendien Leuven droog te houden. Dat was van bij het begin een van de doelstellingen. Op die manier was het niet nodig om in de vallei natuurwaarden en landschappelijke kwaliteit op te offeren voor de bouw van wachtbekkens. Wat is nu de link met recreatie? De bomen in de Dijle vormen niet alleen een (gewenste) barrière bij hoog water, ze hinderen ook een vlotte en veilige doorgang voor waterrecreatie. Hoe zal de waterbeheerder daar in de toekomst mee omgaan? In de Doode Bemde mogen ze volgens afspraak blijven liggen, maar wat indien uit de recreatiesector druk komt om ze toch te verwijderen? Buiten de Doode Bemde bereiken de bomen stilaan ook een grootte waarbij omvallen, spontaan of door bevergeknaag, te verwachten is en hier en daar ook al gebeurt. Mogen die blijven liggen of worden ze in functie van recreatie weggehaald? Het was oorspronkelijk de bedoeling dat heel de vallei ingeschakeld zou worden bij het waterbeheer en dat heel het onbebouwde deel van de vallei mocht overstromen. Dat kan niet zonder barrières in de rivier. De Doode Bemde en het Egenhovenbos zullen daardoor in de toekomst mogelijk meer water te verwerken krijgen en dat is teveel van het goede. En wat indien ook de bomen in de Doode Bemde verdwijnen? Hoe moet dan een teveel aan water opgevangen worden? Worden

de kunstmatige dijken en stuwen dan opnieuw van onder het stof gehaald?

Behalve een functie bij het waterbeheer is er ook nog het ecologisch belang van bomen in het water. Toch niet onbelangrijk in een gebied met een natuurbestemming. De Dijlevallei maakt bovendien deel uit van het Europese Natura2000 netwerk van topnatuurgebieden. Uit een Nederlandse studie blijkt dat op dode bomen in het water veel ongewervelde dieren voorkomen, zoals larven van insecten, kreeftjes en slakken. Vissen gebruiken de dode bomen om er te paaien, te schuilen en op te groeien. Vooral in de buurt van takken troffen de onderzoekers veel jonge visjes aan. Takken die boven water uitsteken zijn rustplaatsen voor insecten en vogels. Volgens de Nederlandse overheid (Rijkswaterstaat) is rivierhout van belang voor het onderwaterleven en biedt het een duidelijke en goedkope meerwaarde voor de verbetering van de ecologische waterkwaliteit. Rivierhout draagt daarom bij tot het halen van de ecologische doelen van de Europese Kaderrichtlijn Water. Een verplichting waaraan ook Vlaanderen moet voldoen. De Nederlandse waterbeheerder zal daarom actief hout aanbrengen in rivieren. Gaat de Vlaamse waterbeheerder het omgekeerde doen?

Meer informatie over de Nederlandse studie vind je op www.rijkswaterstaat.nl/over-ons/nieuws/nieuwsarchief/p2017/11/dode-bomen-zijn-kraamkamers-onder-water.aspx.

Everzwijnennieuws

Hoe zit dat nu met de aantallen everzwijnen in de Doode Bemde? Een bezoeker van de Doode Bemde merkt nauwelijks iets van hun aanwezigheid. Veel mensen weten zelfs niet dat ze er zitten. Anderen beweren dan weer dat het er veel (te veel) zijn. Wat we zeker weten is dat je ze niet kan tellen. Aantallen die circuleren zijn dus steeds met een korrel zout te nemen. Wat weten we dan wel? Sinds het opduiken van de soort in 2012 proberen we hun evolutie te volgen met twee wildcamera's. Die staan op min of meer vaste locaties. Tot 2016 zagen we af en toe een solitair everzwijn passeren. Meestal keilers, grote mannetjes. Na enkele jaren verschenen ook kleine groepjes. In 2017 stelden we in de Doode Bemde voor het eerst voortplanting vast. In Meerdaalwoud was dat al eerder het geval. In maart stond op een camera een zeug met 8 biggen. In april hadden we een groep van 3 volwassen dieren en 12 biggen. Het is niet duidelijk of dat om dezelfde groep ging. Na beide waarnemingen namen we geen biggen meer waar. Later in het voorjaar en in de zomer zagen we maar weinig sporen van hun aanwezigheid. Af en toe stond er een groepje everzwijnen op de camera. Er was ook de melding van een groep van 5 dieren in Korbeek-Dijle. Later was er dan een waarneming van een jager van een groep van ± 25 dieren aan de zuidrand van de Doode Bemde. Zelf hebben we die groep niet gezien. Nadien hebben we er ook geen melding meer van gekregen. Sinds september passeert af en toe een groepje van 3, 5 of 7 dieren langs de camera's. Gedurende enkele weken zagen we enkel een zwervend mannetje, een stevig exemplaar trouwens. Wat al deze waarnemingen ons leren is dat het aantal dieren in de Doode Bemde zeer variabel is. Er moet dus

een grote uitwisseling zijn met de omliggende gebieden. Een aantal waarnemingen van dieren die 's nachts de Waversebaan overstaken tussen het Kouterbos en de Doode Bemde bevestigden dat. Ook in de vallei zelf trekken de dieren rond. In tegenstelling tot reeën zijn everzwijnen veel minder honkvast. Ze zijn actief in een veel groter gebied. Er is dus geen Doode Bemde-populatie, wel een Dijlelandpopulatie die zich ophoudt in Heverleebos-Meerdaalwoud, de valleien van de Dijle en de Laan en de aangrenzende gebieden in Wallonië. We kijken uit naar de gegevens uit de ons omringende gebieden om tot een beter beeld van de everzwijnenpopulatie te komen.

Wat staat er de komende tijd op de everzwijnenagenda? We blijven de situatie in de Doode Bemde in de gaten houden. Zoals afgesproken tijdens het everzwijnenoverleg van de Faunabeheerzone (zie eerdere tijdingen) zullen we met het Agentschap voor Natuur en Bos overleggen hoe we het beheer van de everzwijnenpopulatie in de natuurreservaten van de Dijle- en Laanvallei het best aanpakken. Met een van de landbouwers waar we mee samenwerken, maken we intussen afspraken om een maïsakker, ingesloten tussen bebouwing en de Doode Bemde, af te schermten met schrikdraad.

Niko Boone

Zwervende keilers, kleine groepjes, grote groepen, jonge of adulte dieren, het aantal everzwijnen in de Doode Bemde is zeer variabel. Er moet dus een grote uitwisseling zijn met de omliggende gebieden.

Weinig sporen van everzwijnen in de graslanden dit jaar, maar hier zijn ze duidelijk langsgekomen. En de koeien, die graasden rustig verder.

WAARNEMING: LEPELAARS IN DE DOODE BEMDE

Soms is er heel weinig te zien op de Kliniekvijvers en soms zie je iets uitzonderlijks. Op 21 augustus was dat zo: er zaten 10 lepelaars op de vijver. Eén daarvan was geringd met kleurringen. Op basis van de foto's die ik nam konden we de kleurcombinatie aflezen en doorgeven aan een Nederlandse organisatie. De geringde lepelaar was als jong geringd op 8 juni 2017 aan het Markiezaatmeer in Nederland, werd op 11 juli gezien in de Doelpolder, waar hij/ zij bleef tot 19 augustus, en dan naar de Doode Bemde vloog. De lepelaar had dus al 77 km zuidwaarts gevlogen. We hopen dat hij zijn verre reis veilig kon verderzetten.

Arnout Roels

WERKDAGEN NATUURRESERVAAT DE DOODE BEMDE

In het voorjaar van 2018 hebben de werken plaats op de volgende dagen:

- **zondag 7 januari**
- **zondag 21 januari**
- **zondag 4 februari**
- **zondag 18 februari**
- **zondag 4 maart**
- **zondag 18 maart** - op deze werkdag krijgen we hulp van Les Amis de la Fagne
- **zondag 25 maart**

We spreken telkens af om 10 uur 's ochtends op de parking van de Reigersstraat in Sint-Joris-Weert en eindigen rond 17 uur, maar iedereen komt en gaat wanneer hij wil. Voor wie later komt, zullen er pijlen hangen naar de werkplaats.

Wie wil meewerken kan best een mailtje sturen naar infocentrum@vhm.be. Voor elke werkdag krijg je dan nog een berichtje met de locatie waar gewerkt wordt en wat we gaan doen. We hebben vrijwilligers van alle leeftijden. Het werk is dus voor iedereen goed te doen. De eerste 4 dagen werken we nog in de Toemaat (cfr aankondigingen van einde 2017) maar verder in het jaar is het nog niet zeker waar we precies aan de slag gaan.

We zoeken ook nog vrijwilligers om ons te helpen bij volgende Doode Bemde activiteiten (zie elders in deze Tijdingen voor meer info):

- **zaterdag 24 februari – Kaas en Spaghetti-avond in GC De Roosenberg in Oud-Heverlee**
- **zaterdag 17 maart – zwerfvuilactie Doode Bemde**

HET DIJLEWOLVENPAD: Een groene sluiproute voor nieuwsgierige neuzen in hartje Leuven.

Situering in Leuven

Het Dijlewolvenpad loopt langs acht speurhoekjes doorheen drie kleine parkjes: het Ramberg-, het Van Dale- en het Dijlepark. Bij elke speurhoek staat een infobord met kaartje, prenten en een QR-code. Een leuke tekst spreekt zowel jong als oud aan. Het natuurleerpad ligt verscholen achter de historische gevels van het Van Dalecollege in de Naamsestraat nr. 80 en vormt een groene voetgangersdoorsteek naar de Schapenstraat. Aan de voet van het Wolvenpoortpad stond de middeleeuwse Wolvenpoort. Twee verweerde bas-reliëfs van wolven werden in de bakstenen schoormuur ingemetseld. Aan de overkant van de Schapenstraat vind je opnieuw een doorsteek, langs de Dijle naar het Dijleparkje. Leuvenaars noemen het ook wel het 'Paradijske', omwille van de romantische Engelse landschapsstijl.

maximaal 25 m³/sec. In tegenstelling tot de meeste rivieren in Vlaanderen, is de Dijle ten zuiden van Leuven nog steeds een meanderende rivier met natuurlijke oevers. In het natuureservaat De Doode Bemde kan je heerlijk wandelen langs deze bochten.

Het Wolvenpoortpad door het Van Dalepark heeft iets wilds en avontuurlijks. Maar hoe komt dit steile klimmetje aan zijn naam? Hierover bestaat nog veel onenigheid. De dieren naam *wolf*, is in de zuidelijke Nederlanden evenals *wulf*, geen onbekende in de toponymie: talrijk zijn namen als *wolf(s)berg*, *wolf(s)put*, *wolf(s)gat*, *wolf(s)schoot*, enz. Zo meent Lindemans (1930) dat namen als *wolf(s)gat* en *wolf(s)put* herinneren aan tijden toen onze streken geregeld af te rekenen kregen met invallen van wolven. Pas omstreeks 1800 verdwenen die gevreesde wolvenhorden definitief van het toneel. Om de wolven te vangen groef men valkuilen waar de dieren tijdens groot-scheepse klopjachten naartoe werden gedreven. Helsen (1961) merkt echter op dat die verklaring niet veralgemeend kan worden naar alle *wolf*-microtoponiemen. Die zijn immers zo talrijk en zo verscheiden dat er meer dan één werkelijkheid moet achter schuilen. In zijn uitgebreide materiaalverzameling uit het Nederlandse en het Nederduitse taalgebied constateert Helsen dat de *wolf*-toponiemen opvallend vaak gelegen zijn nabij dorpsgrenzen en grenzen tussen rechtsgebieden. Daaraan zou niet de letterlijke betekenis van de dieren naam ten grondslag liggen, maar een afgeleide, metaforische toepassing daarvan op vogel-vrij-verklaarden, echte of vermeende misdadigers, die uit de gemeenschap waren verstoten zoals opgejaagde wolven. In zijn 'Inleiding tot de Oost-Brabantse Toponymie' koppelt de auteur Frans Claes (1985) het begrip 'wolf' aan een verhevenheid, een welving van de bodem: een perceel land op hellende bodem, waar vernoeming naar het dier wolf of naar een persoonsnaam 'Wolf(s)' weinig waarschijnlijk is. De term 'wolf' wordt ook nog gebruikt voor de afgeschuinde kant van een zadeldak.

Veel fantasierijker is het verhaal dat Edward Van Even vertelt in zijn 'Louvain dans le Passé et le Présent'. De legende zegt dat de Vikingen, die uit het noorden kwamen, wolven aanvoerden om overal terreur te zaaien. Maar Arnulf van Karintië, bastaardzoon van de Duitse keizer en zijn latere opvolger, heeft na een hevige strijd te Leuven de Vikingen een lesje geleerd. In 891 zijn de Noormannen, na bijna 7 jaar aanwezigheid in Leuven

What's in a name?

De naam 'Dijlewolvenpad' bestaat uit twee componenten: Dijle en wolvenpad.

De bezoeker wandelt langs en tussen twee Dijlearmen. Het water achter de huizenrij van de Schapenstraat is de oorspronkelijke, natuurlijke bedding. In de middeleeuwen waren hier meerdere watermolens actief. De Dijlearm langs de Redingenstraat werd uitgegraven. Van de bron in het Waals-Brabantse Houtain-le-Val tot de monding in de Rupel, is de Dijle 86 km lang. In de Leuvense binnenstad is de totale lengte van alle Dijlearmen 12 km. Het debiet in de stad bedraagt

verslagen. Op de oude stadspoort stonden vroeger boven de ingang twee wolven afgebeeld. Daarboven was echter nog een nis met een persoon, die volgens de legende de krijger Arnulf zou zijn.

Een natuurleerpad in hartje stad, kan dat?

In de statuten van onze regionale natuur- en milieuvereniging staan natuureducatie en natuurbehoud hoog in het vaandel. Het natuurleerpad ligt in de directe omgeving van de Leuvense centrumsscholen en zowel directies als leerkrachten zijn er enthousiast over. Tijdens de feestelijke inhuldiging toonden enthousiaste leerlingen aan dat ervarend leren in en over natuur plezierig en uitdagend is. Dankzij de infoborden en de website worden kinderen en volwassenen vertrouwd gemaakt met het thema biodiversiteit, ook in de stad. Met overzichtskaarten en lesvoorbereidingen kan men zich oriënteren in de parkjes. De voedselpiramide, de gierhoek en andere installaties nodigen kinderen uit om op een speelse manier hun fysieke mogelijkheden en prestaties te vergelijken met deze van dieren.

De groendienst heeft het beheer in de parkjes aangepast, zodat de natuurlijke rijkdom en biodiversiteit behouden blijven en hopelijk nog vergroot worden.

Voor de historische informatie kunnen we terecht bij het Leuvens Historisch Genootschap.

www.leuvenshistorischgenootschap.be

Acht speurhoekjes

De luisterhoek

De wilgenhut met 25 zitjes nodigt uit om te luisteren naar de geluiden van het park (vogels en andere natuurlijke en niet-natuurlijke geluiden). Je kan er ook luisteren naar elkaar of naar een fijn verhaal. Er is Wifi en je kan dus op de website surfen: www.dijlewolven.be

De laatstejaars van de tuinbouwschool 'De Wijnpers' bouwden deze mooie wiglo's, een grote en een kleintje, onder begeleiding van de groendienst.

In het voorjaar groeien hier maartse viooltjes, wilde daslook (beschermde planten), kruipend zenegroen en wilde bosaardbei. Als je stil gaat zitten in de wiglo, kan je luisteren naar het vogelconcert. Kool- en pimpelmees, roodborst, winterkoning, vink, merel zijn bekende gasten. Minder verwacht

zijn grote bonte specht, boomklever en goudhaantje. Misschien bespeur jij nog andere soorten? Meld het ons via info@dijlewolven.be

De kijkhoek

De gevlochten kijkwand heeft openingen om de vogels in het vogelrestaurant te begluren. Talrijke zangvogels komen er foerageren en vinden er hun woonst. Op het infobord zie je foto's van de meest voorkomende tuinvogels. Vogelzang kan je beluisteren op de website.

Twee dode haagbeuken doen nu dienst als kapstokken om vetbollen en ander voedsel op te hangen dat door de leerlingen zal meegebracht worden.

De leerlingen van het 5de en 6de leerjaar HDC hebben nestkastjes getimmerd en samen met de groendienst opgehangen aan de bomen.

De zoemhoek

De bijenzuilen werden bekostigd door **Regionaal Landschap Dijleland vzw** in het kader van de koesterburencampagne. De groendienst van Leuven heeft de zuilen gemonteerd, opvulmateriaal op maat gemaakt en samen met leerlingen opgevuld.

De beestjeshoek

De mientoren is een gewaagde constructie van gerecupereerde oude bakstenen. Zachte 'Trasmortel' werd gebruikt om te metselen. Mieren en andere insecten kunnen de kleine gaatjes gebruiken als doorgang naar hun ondergronds nest of schuilplaats.

Daarnaast heeft de groendienst een broedhoop voor de neushoornkever en het klein vliegend hert aangelegd. De larven verblijven nu ondergronds in oude eiken treinbilzen en compostmateriaal. We hopen nog larven van groot vliegend hert te bemachtigen. Dat zou pas een belevenis zijn!

De voedselpiramide

Een stevige houten constructie geeft de kinderen kans om een levende voedselpiramide te vormen: veel kleine organismen onderaan, slechts één bovenaan. De begrippen 'voedselketen en voedselweb' kunnen ze via spelletjes beleven en uitbeelden.

De kruidenhoek

Op de steile helling in het Van Dalepark, vroeger ooit nog een wijngaard van dit oude college, bloeien in het vroege voorjaar wel duizenden paarse vingerhelmbloemen. Het gele speenkruid piept daar tussenin. Beide soorten trekken talrijke wilde solitaire bijen aan. Nadien kleurt de helling wit, als het fluitenkruid in bloei komt. De groendienst past hier extensief maaibeheer toe.

Op 14 juni 2017 heeft Prof M. Hermy (KU Leuven, Dep. Aard- en Omgevingswetenschappen, Afd. Bos, Natuur en Landschap) geholpen met het determineren van kruidachtigen langs het leerpad. Op één dag kwamen we uit op 48 soorten wilde planten. En dan zijn de vroege bloeiers nog niet meegeteld. Dat zullen we in 2018 doen.

De gierhoek

Gierzwaluwen, ook wel 'honderddagen-vogels' genoemd, vertoeven slechts drie maanden in onze stad. Ze zijn een **koestersoort** van zowel de provincie als van de stad. Op zoek naar insecten gieren ze door de lucht, daarbij allerlei bochten makend. Kinderen worden hier uitgenodigd om zoals de gierzwaluwen tussen de paaltjes te 'gieren'.

In het najaar groeien hier verschillende soorten zwammen, o.a. de geschubde inktzwam.

De waterhoek

Het meest romantische hoekje van het Dijleparkje, met een schattig paviljoentje en ronde brug, wordt gekoesterd door het buurtcomité 'Redingenhof'. In het voorjaar knorren en kwaken bruine en groene kikkers tussen het riet. Waterhoen en wilde eend slagen er zelfs in om hier te broeden. Cultuurvolgers zijn het met nog weinig angst voor de mens, maar des te meer voor zwerfkatten. Op de vijveroever groeien en bloeien vele wilde bloemen, op hun beurt voedselproducenten voor bijen en vlinders. De weidebeekjuffer, ook zo'n **koestersoort**, warmt er zich in de zon.

Wat kan je langs het Dijlewolvenpad beleven?

Ofwel wandel je het parcours af en gebruik je de acht infoborden als gids. Met de tekeningen en de teksten kom je al veel te weten over de wilde natuur in de parkjes. Kinderen kunnen zich uitleven in grappige doe-opdrachtjes.

Ofwel scan je met je tablet of phone de QR-code in en kom je terecht op de website: www.dijlewolven.be. Nu kan je weer kiezen tussen extra informatie voor individuele wandelaars bij de knop 'Speurhoekjes' of voor het schoolprogramma 'Buiten Leren'.

Elk seizoen biedt nieuwe en andere mogelijkheden tot natuurexploratie en natuureducatie. Die seizoensgebonden activiteiten vind je terug op deze website. '**Speurhoekjes**' nodigt

groot en klein uit om raadseltjes of een quizje over de omgeving van elke hoek op te lossen. De oplossing kan je naar ons mailen via info@dijlewolven.be. Ook bijzondere waarnemingen kan je langs deze weg naar ons doorsturen. '**Buiten leren**' wil leerkrachten en leerlingen ondersteunen op het vlak van natuureducatie. Leerlingen die school lopen in de stad moeten heel wat inspanningen doen als ze de natuur in het buitengebied willen verkennen. Het Dijlewolvenpad biedt het voordeel dat die wilde natuur ook in de stad te beleven valt, op slechts enkele minuutjes van de schoolpoort. En je kan er naartoe bij droog weer, zonder vooraf te reserveren. IJverige natuurgidsen zullen elk seizoen nieuwe spel- en leeropdrachten uitwerken voor verschillende leeftijden, telkens gekoppeld aan de eindtermen van het onderwijs. Plezier beleven en ervaren leren in de natuur van je buurt, dat is ons hoofddoel.

Toegankelijkheid van de route

Openingsuren van de stadsparkjes:

1 mei tot en met 30 september: van 07.00 uur tot 21.30 uur
1 oktober tot en met 30 april: van 07.00 uur tot 19.00 uur
Met uitzondering van de trappen in het Van Dalepark naar de Schapenstraat (Wolvenpoortpad), is de wandeling toegankelijk voor kinderwagens en rolstoelen. Indien nodig kan een kleine omweg helpen: via de Ramberg naar de Schapenstraat.

Workshops ter plaatse met natuurgidsen

Leerkrachten of groepen kunnen steeds een beroep doen op deskundige natuurgidsen. We bieden activiteiten aan op maat. Klassen kunnen ook leerkoffers ontlenen (mits een waarborg van 25 euro): 'Kriebeldiertjes in de bodem', 'Kopje onder met de waterjuf' en opgezette exemplaren van de fauna die langs het Dijlewolvenpad leeft.

Reserveren kan via: infocentrum@vhm.be of info@dijlewolven.be of 016/23 05 58

Zoek je een duurzaam geschenk of wil je gewoon meer weten over natuur in de stad? Dan kan je onze publicatie aankopen in ons winkeltje voor het zachte prijsje van 10 euro: Infocentrum VHM, Waversebaan 66, 3001 Heverlee. Inkijken op de website: www.vhm.be/gebieden/Leuven. Hier vind je ook ons aanbod en wegbeschrijvingen van wandelingen door de stadsnatuur.

Yvette Toison

Leuven 2030: minder uitstoot, meer toekomst Leuven switcht naar groene stroom

Een toekomst waarin we kunnen genieten van gezonde lucht, veel groen, comfortabele woningen en aantrekkelijke publieke ruimte. Een toekomst zonder negatieve impact op ons klimaat. Dat is waar vzw Leuven 2030, waarvan VHM lid is, zich actief voor inzet. Ook jij kan hier op een wel héél gemakkelijke manier aan bijdragen. Met een kleine, eenmalige actie kun je al impact hebben, bewijst Leuven 2030 met haar nieuwe campagne 'Leuven Switcht'. Maar liefst 12 bekende Leuvenaars zetten zich actief in als ambassadeur. Hun missie? Zoveel mogelijk Leuvenaars (en Vlamingen) overtuigen om over te stappen op groene stroom, met behulp van een handige tool.

Onder meer voetbalanaliste Imke Courtois, zangeres Selah Sue en burgemeester Louis Tobback gaan de Leuvenaars overtuigen om de switch te maken. Dat kan heel eenvoudig, met een gloednieuwe online tool op www.leuvenswitcht.be. De tool toont op enkele minuten tijd een overzicht van goedkope groenestroomcontracten en handelt je overstap in een paar muisklikken af.

“Er heersen nogal wat misverstanden wat energieleveranciers en overstappen betreft. Dat overstappen een hoop gedoe met zich meebrengt, bijvoorbeeld. Of dat groene stroom altijd duurder is dan grijze stroom. Dankzij onze tool kunnen mensen in een paar minuten zien wat een overstap naar groene stroom hen zou besparen én kunnen ze meteen eenvoudig overstappen. Je hoeft je huidige contract bovendien niet zelf op te zeggen – dat doet je nieuwe leverancier voor jou”, aldus Katrien Rycken, coördinator van vzw Leuven 2030.

Gemakkelijk en snel overstappen

Hoe de tool precies werkt? Op basis van je profiel (alleenstaand, samenwonend, klein/groot gezin) of je verbruiksgegevens vergelijkt de tool verschillende groenestroomcontracten bij de door Leuven 2030 geselecteerde energieleveranciers. Je krijgt een duidelijk overzicht van groenestroomcontracten, gesorteerd op prijs. Het voordeligste contract voor jouw situatie vind je bovenaan. De tool rekent bovendien uit hoeveel je eventueel kunt besparen per jaar. Want overstappen op groene stroom of naar een nieuwe groenestroomleverancier kan je wel degelijk geld besparen. Bovendien kunnen niet enkel Leuvenaars de tool gebruiken. Iedereen in Vlaanderen kan online bekijken welk groenestroomcontract, binnen de selectie van Leuven 2030, het voordeligst is en gemakkelijk de overstap maken.

Geen opzoekwerk meer nodig

Leuven 2030 maakt het met 'Leuven Switcht' bovendien nóg gemakkelijker om over te stappen, doordat de vzw het opzoekwerk al voor je heeft gedaan. Leuven 2030 heeft alle Belgische leveranciers aan een aantal 'groene' criteria getoetst. Enkel de leveranciers die aan die criteria voldoen, zijn opgenomen in het aanbod. Wil je zeker zijn dat je de juiste groene stroom in huis haalt? Dan zit je hier dus helemaal goed!

Het onderzoek naar de verschillende leveranciers baseerde Leuven 2030 op de ranking van Greenpeace. Samen met haar leden legde de vzw een aantal criteria vast waaraan het aanbod op www.leuvenswitcht.be moet voldoen:

- De leveranciers investeren niet meer actief in fossiele brandstoffen en kernenergie. Hun investeringen worden bij voorkeur actief ingezet om de weg naar een

Over vzw Leuven 2030

Leuven 2030 zet zich in voor een stad met minder uitstoot en meer toekomst. Een toekomst waarin we kunnen genieten van gezonde lucht, veel groen, comfortabele woningen en aantrekkelijke publieke ruimte. Een toekomst zonder negatieve impact op ons klimaat.

Om de CO₂-uitstoot in Leuven zo snel mogelijk te laten dalen, wil Leuven 2030 héél Leuven inspireren tot duurzaam gedrag. Vele inwoners, bedrijven, scholen, organisaties en overheden grijpen al hun kans, nemen hun verantwoordelijkheid op en bouwen mee aan onze toekomst.

duurzame energiemarkt te stimuleren.

- De leveranciers bieden enkel groenestroomcontracten aan en laten de grijze stroomcontracten dus volledig links liggen.
- De groene stroom wordt opgewekt uit hernieuwbare bronnen zoals zon-, wind- en waterkracht. Energie opgewekt uit biomassa en biogas laten ze slechts in beperkte mate toe. Het gebruik van Garanties van Oorsprong is bij voorkeur beperkt.
- Energie opgewekt uit de verbranding van restafval zit niet in het groenestroomaanbod.
- Bij voorkeur wordt de groene stroom lokaal geproduceerd.

Met de stroom mee

Leuven op groene stroom zetten, is in het belang van iedereen. Naar de infoavond die Leuven 2030 kort na lancering organiseerde, kwamen meer dan 40 geïnteresseerden, die aangaven graag de switch te willen maken. Op het moment van schrijven, gebruikten al meer dan 1.393 personen de tool op www.leuvenswitcht.be.

Ook snel en goedkoop overstappen op groene stroom en zo bijdragen aan een klimaatneutrale toekomst? Ga naar www.leuvenswitcht.be. Ook als je niet in Leuven woont, kun je de tool gebruiken om over te stappen.

Vrienden van Heverleebos en Meerdaalwoud

**Nieuwjaarsreceptie met
Aperitiefconcert
Jachthoorngezellen
Meerdaalwoud**

**Zondag
14 Januari 11u
Kleine kampvuurkring
De Kluis**

**Inschrijven
voor 11 Januari via mail naar
infocentrum@vhm.be**

Zwerfvuilactie Doode Bemde – zaterdag 17 maart 2018

Boskuis Heverleebos – zaterdag 24 maart 2018

Vrienden van Heverleebos en Meerdaalwoud vzw blijft de strijd aangaan met het zwerfvuil dat in overvloed onze prachtige natuurgebieden ontsiert. Met tientallen vrijwilligers ruimen we op zaterdag 17 maart het zwerfvuil op langs de oevers van de Dijle in De Doode Bemde. Een week later, zaterdag 24 maart, trekken we naar Heverleebos voor een grote boskuis.

Alle helpende handen (jong en oud) zijn welkom! Handschoenen en materiaal worden voorzien.

17/03 - Doode Bemde: om 9 uur aan het Appeljée, Dijlestraat, Sint-Joris-Weert

24/03 - Heverleebos: om 9 uur aan het Arboretum van Heverleebos

Activiteiten

Deelnemingsvoorwaarden :

VHM-leden nemen gratis deel aan de ledenactiviteiten.

Alleen als het speciaal vermeld is, betalen leden bijvoorbeeld reiskosten. In voorkomend geval betalen niet-leden meer dan leden.

Niet-VHM-leden betalen per activiteit € 2 per volwassene bij de start van de activiteit.

Hebt u nog vragen of wenst u nog meer informatie : contacteer ons infocentrum : 016/23 05 58 of infocentrum@vhm.be

Het infocentrum is open elke werkdag van 9 uur tot 17 uur.

JANUARI 2018

Vrijdag 5 januari van 13.30 uur tot 15.30 uur

Voorstelling educatief project “Natuur onze buurt: linde, slechtvalk, steenmarter” voor kinderen en kleinkinderen van VHM-leden tussen 5 en 12 jaar
Samenkomen: Infocentrum, Waversebaan 66, 3001 Heverlee

Inschrijven voor 2 januari via infocentrum@vhm.be of 016/23.05.58

Zaterdag 6 januari om 20 uur

Driekoningenwandeling o.l.v. Marc Artois

Vertrekplaats: Sint-Hilariuskerk, Dorpsstraat 20b in Bierbeek

Afstand/duur: ongeveer 7 km // 2.30 uur

Kom en wandel mee met Suskewiet, Pitjevogel en Schrobberbeek, drie arme schoolers uit het Neteland. Wij gaan, net als zij, voor enkele uurtjes op stap: onder een sterrenhemel, de natuur, het veld en het bos in. Wij laten ons onderweg enkele malen afglijden naar ons geliefd Vlaanderen van rond 1923, toen Felix Timmermans de “Driekoningentriptiek” schreef. Niet geschikt voor rolstoelen en buggy's.

Zondag 7 januari om 14 uur

Brise-Tout, Milsebaan o.l.v. Ernst Gülcher

Vertrekplaats: Brise-Tout, Sint-Joris-Weertstraat in 3360 Bierbeek (Mollendaal)

We verkennen het Mollendaalbos en het plateau van de Keiberg. Langs holle wegen, enkele kapellen (waaronder la Chapelle du Chêne Rond) pikken we aan la Ferme des Biches de Milsebaan op en vandaar gaan we terug langs mooie kleine bospaadjes, kathedraalbeuken en nog zoveel meer.

Zondag 7 januari **Werkdag Doode Bemde (zie ook blz 5 van deze Tijdingen)**

Zondag 14 januari om 11 uur

Nieuwjaarsreceptie met aperitiefconcert voor statutaire leden, VHM-natuurguiden en VHM-leden.

Samenkomen: Kleine kampvuurkring aan De Kluis in Sint-Joris-Weert

Nieuwjaarsreceptie met aperitiefconcert door de Jachthoorngezellen Meerdaelwoud

Inschrijven voor 11 januari via infocentrum@vhm.be of 016/23.05.58

Zondag 14 januari om 14 uur

Winterwandeling langs De Laan o.l.v. Jan De Smet

Vertrekplaats: Kerk van Sint-Agatha-Rode

Openbaar vervoer: de Lijn bus 337 Waver

De Laan is een rustig kabbelend riviertje dat ontspringt in het Waalse Lasne-Chapelle St. Lambert en meanderend via Rixensart en Genval de taalgrens overschrijdt in Tombeek, om verder via Terlanen even voorbij Sint-Agatha-Rode in de Dijle uit te monden. Het kleine riviertje heeft wel zijn naam gegeven aan twee dorpen: Lasne in Wallonië en Terlanen in Vlaams-Brabant.

Wij verkennen het riviertje in Sint-Agatha-Rode en keren terug via het mysterieuze Rodebos.

Dinsdag 16 januari om 20 uur

Warme Winteravond: Wereldvoedselvraagstuk en lokale voedselstrategieën o.l.v. Karel Malfliet

Samenkomen: Raadzaal Deelgemeentehuis Heverlee, Waversebaan 66 in 3001 Heverlee

Het kan ons verrassen: zo'n 70% van de wereldbevolking wordt gevoed door producten van lokale, kleinschalige landbouw. Historisch gezien zijn er zo'n 7000 gewassen op aarde bruikbaar voor voedsel. Momenteel zijn we echter massaal afhankelijk van een beperkt aantal gewassen, voornamelijk grassoorten zoals rijst, tarwe en maïs. Op de wereldmarkt zijn deze bovendien in handen van transnationale bedrijven die de lokale landbouw verdringen. De schade, aangericht aan de natuurlijke hulpbronnen en de biodiversiteit, is een rechtstreekse bedreiging voor het overleven van onze planeet. Op lange termijn wijzigt de klimaatverandering bovendien weerpatronen, met een diepgaand effect op landbouw, bossen, visserij en veeteelt en berooft grote aantallen mensen van hun toegang tot voedsel. Fossiele brandstoffen zijn niet de enige schuldigen van de klimaatverandering. Veranderend landgebruik is verantwoordelijk voor 25-30% van de uitstoot van broeikasgassen. CO2 wordt uit de biosfeer gehaald en in de atmosfeer gebracht als gevolg van ontbossing, niet-duurzame landbouw, verwoestijning en gebruik van brandhout. Kunnen lokale voedselstrategieën, zowel in het Zuiden als bij ons, de weerbaarheid vergroten en ons beter wapenen tegen de onzekere toekomst?

Zondag 21 januari om 14 uur

Groenendaal, poort tot het Zoniënwoud o.l.v. Jan Aerts

Vertrekplaats: Bosmuseum, Duboislaan 2, 1560 Hoeilaart

GPS: N 50,7686 O 4,4415

Afstand/duur: ongeveer 7 km // 2.45 uur

We bewonderen enkele bomen in het Arboretum en lopen dan door naar de restanten van de oude site van de priorij van Groenendaal. Een bospad brengt ons naar de Koninklijke Loge gelegen aan de vroegere renbaan. Een paar dreven te midden van de beukenkathedraal leiden ons naar het bosreservaat Joseph Zwaenepoel dat in juli 2017 door Unesco werd erkend als natuurlijk werelderfgoed. Wandelend langs een paar vijvers komen we terug aan het Bosmuseum.

Niet geschikt voor rolstoelen en buggy's.

Zondag 21 januari Werkdag Doode Bemde (zie ook blz 5 van deze Tijdingen)

Zondag 28 januari om 14 uur

Vierseizoenenwandeling: Winter in Horst o.l.v. Marc Artois

Vertrekplaats: Kasteel van Horst, Horststraat 28, 3220 Holsbeek (Sint-Pieters-Rode)

Afstand/duur: ongeveer 8 km // 2.30 uur

Openbaar vervoer: Buslijn 310 Leuven – Aarschot en de belbus.

Sint-Pieters-Rode, met het schilderachtige Kasteel van Horst is een geliefkoosde trekpleister in het Hageland. Wij laten ons, in het komende wandeljaar, bekoren door de bosrijke vallei van de Winge en de heuvelachtige Hagelandse omgeving in vier afleveringen; ditmaal in winterkleed.

Maandag 29 januari om 14 uur

Light-wandeling: naar de bevers (en nog meer) in Pellenberg o.l.v. Hugo Dehennin

Vertrekplaats: parking Kasteel de Maurissens, Weligerveld 6, 3212 Pellenberg-Lubbeek

Afstand/duur: ong. 4,5 km // 2.30 uur

Openbaar vervoer: bus Lijn 3

Een beverfamilie heeft in het mooie Natuurpuntreservaat Langenbos-Koebos enkele prachtige dammen gebouwd. Een wandeling door de velden levert ons enkele weidse uitzichten op, waarna we op de zuiderflank van de Pellenberg langs een bos met een opmerkelijke erfgoedvoorgeschiedenis komen. En op het einde van de wandeling kunnen we genieten van levend erfgoed: de prachtige bomen in het kasteelpark. Moeilijk voor rolstoelen en buggy's.

FEBRUARI 2018

Zondag 4 februari om 14 uur

Naar de monding van de Voer o.l.v. Yvette Toison

Vertrekplaats: parking Carrefour Market, Tervuursevest 113, Leuven

Afstand/duur: ongeveer 3,7 km

Openbaar vervoer: Buslijn 7 en 8 (geen Ringbus op zondag)

Contact gids: 0485/58 93 10 (alleen op 04/02/2018)

Aan het 'Sportkot' duikt de Voer onder de ring van Leuven. Vroeger stond hier de IJzerenmolen. Nu nestelt de grote gele kwikstaart onder de overkapping. Aan de overkant van de ring werd de Voer opnieuw opgelegd. Met wat geluk zie je kleine visjes. Een eenzame Chinese wolhandkrab waagt zich tot hier. We vermijden de drukke Kapucijnenvoer en klimmen langs het vroegere slachthuis naar de Heilige Geeststraat. We steken de Kruidtuin door en volgen de ondergrondse rivier in de Fonteinstraat. Het Bruulpark is nog even geen bouwverf. Langs park La Vignette komen we terug in de Fonteinstraat. In de Valkerijgang mondt de Voer in de Dijle uit. We keren terug door het nieuwe Sluispark, abdij van Sint-Geertrui tot aan de Vismarkt.

Zondag 4 februari Werkdag Doode Bemde (zie ook blz 5 van deze Tijdingen)

Zaterdag 10 februari om 14 uur

Natuurbelevingswandeling Zoet Water o.l.v. Heidi Bertels

Vertrekplaats: Parking recreatiepark Zoet Water, M.

Noëstraat in Oud-Heverlee

Afstand/duur: ongeveer 4 km // 2 uur

Openbaar vervoer: De Lijn, halte: Zoet Water

Op zaterdagen 10 februari, 14 april, 9 juni, 13 oktober en 15 december 2018 neem ik jullie mee op natuurbelevingstochten in de bossen aan het Zoet Water. Zowel Heverleebos als Meerdaalwoud komen aan bod. We zullen de natuur ontdekken door te kijken en te luisteren, maar ook onze andere zintuigen (ruiken, voelen en proeven) zullen aan bod komen.

Jong, oud en alles daartussen zijn welkom op deze ontdekkingstochten met natuurbelevingsmomenten, want de natuur heeft ons van alles te vertellen. De bossen zullen ons verwonderen, inzichten geven en wie weet ... zelfs geheimpjes prijs geven. Zorg dragen voor de natuur is zorg dragen voor onszelf en zorg dragen voor de toekomst. Benieuwd? Kom mee wandelen en ontdek!

Niet geschikt voor buggy's en rolstoelen.

Zondag 11 februari om 14 uur

Het Walterpad (Bierbeek) o.l.v. Hugo Dehennin

Vertrekplaats: Dorpsplein Bierbeek, Dorpsstraat (aan de Sint-Hilariuskerk)

Afstand/duur: Ongeveer 9,5 km // minimum 3 uur

Openbaar vervoer: Lijn 7 of 8 vanuit Leuven

Iedereen weet dat het in Bierbeek zalig wandelen is, ook in de winter. Maar weet je dat er ook een Zalige Walter van Bierbeek bestaan heeft? De wandeling die naar deze kruisvaarder genoemd werd, voert ons langs de mooiste stukjes van Bierbeek. Natuurgebieden met broekbossen, holle wegen, imposante vierkantshoeven, een oude watermolen... Dit wordt een lange, maar onvergetelijke landschaps- en erfgoedwandeling. Zeker als het winterzonnetje van de partij is.

Mogelijk met buggy, te moeilijk met rolstoel.

Zondag 18 februari om 14 uur

Everberg: Huntsman en Hogenbos o.l.v. Jan Aerts

Vertrekplaats: Huntsman, Everslaan 45, 3078 Everberg

GPS: N 50,868575 O 4,534897

Afstand/duur: ongeveer 5,5 km // 2u15

We wandelen langs een kleine vijver in het Huntsmandomein, nemen een pad langs een bosrand met zicht op de omliggende akkers en komen zo in het Hogenbos, een oud bos met in het voorjaar overvloedige tapijten van bosanemonen. Dit bos wordt beheerd als een productiebos. We zien er beukenkatedralen en ook plaatsen waar vroeger ijzer ontgonnen werd. Deze wandeling is niet geschikt voor buggy's en rolstoelen.

Zondag 18 februari Werkdag Doode Bemde (zie ook blz 5 van deze Tijdingen)

Dinsdag 20 februari om 20 uur

Warme Winteravond: Uitdaging klimaatverandering en klimaatbuffering voor waterbeheer en het economische aspect o.l.v. Prof. Patrick Willems en Prof. Johan Eyckmans (KUL)

Samenkomen: Raadzaal Deelgemeentehuis Heverlee, Waversebaan 66 in 3001 Heverlee

Zaterdag 24 februari om 17 uur

Kaas en Spaghetti-avond ten voordele van natuurreservaat De Doode Bemde

Zaal: GC De Roosenberg, M. Noëstraat (Zoet Water) in Oud-Heverlee

Reservaties via www.vhm.be // infocentrum@vhm.be // 016/23 05 58

Zondag 25 februari om 8.30 uur

Hoge Venentocht o.l.v. Paul De Smedt, Luc Bijmens, Marc Artois en Gwendoline Landuyt

Vertrekplaats: Parking Bodart in Leuven

Afstand/duur: korte wandeling: 14 km // lange wandeling: 16-17 km

Inschrijven verplicht!

Alle info: zie elders in deze Tijdingen

Zondag 25 februari om 14 uur

Bevertocht Doode Bemde o.l.v. Heidi Bertels

Vertrekplaats: parking Reigersstraat in Sint-Joris-Weert

Afstand/duur: ongeveer 4 km

Wie gaat mee op zoek naar de beverfamilie Castaar, die al geruime tijd in de Doode Bemde woont? We gaan kijken en leren hoe deze beverfamilie woont, leeft, eet, dammen en burchten bouwt, de rivier de Dijle verlegt... Misschien kunnen wij ook iets leren aan Castor Castaar. Er schijnt iets te zijn met de tanden van de jonge bever. Breng jullie tandenborstel dus mee, want we gaan de jonge bever leren hoe hij zijn tanden moet verzorgen om gezonde bevertanden te behouden.

Een verrassende blik op het leven als bever in de Doode Bemde! En dan is er nog de natuurpracht van het natuurreservaat zelf. Kom samen met ons hiervan genieten!

Niet geschikt voor buggy's en rolstoelen.

Maandag 26 februari om 14 uur

Light Wandeling: Arboretum Heverlee o.l.v. Louis De Smet

Vertrekplaats: Parking arboretum Heverlee, Naamsesteenweg in Heverlee

Afstand/duur: ongeveer 2 uur

Nu het loofhout er maar kaaltjes bijstaat, gaat onze aandacht naar de immergroenen: het naaldhout.

Het onderscheid tussen sparren, dennen en pijnbomen krijgen we zo onder de knie! Is de douglas een spar of een den? En de hemlockspar dan? Cipressen en levensbomen uit elkaar halen is al wat moeilijker. Lorken en moerascipressen laten we links liggen want ze zijn winterkaal. Er is nog keuze genoeg tussen ander naaldhout afkomstig uit Noord-Amerika of Japan. Kom je mee verkennen? Deze wandeling is toegankelijk voor rolstoelgebruikers.

MAART 2018

Zondag 4 maart om 14 uur

Door het Meerdaalwoud o.l.v. Jan Horemans

Vertrekplaats: Camping La Hêtraie, Rue de Weert-Saint-Georges 162, Nethen

GPS: 50°47'35"N, 4°39'33"O

Afstand/duur: ongeveer 6 km // 2 uur

Openbaar vervoer: Trein of bus tot station Sint-Joris-Weert, daarna bus 344 Brussel – Hamme-Mille

Dwars door het Meerdaalwoud, vanaf de taalgrens tot aan het militair domein en terug, passeert deze wandeling de Bosuil en de Paddepoelvijver, de jachthut en het bosreservaat. Op het einde lopen we langs het Herculeessalon om tenslotte af te dalen naar het vertrekpunt.

Deze wandeling is niet geschikt voor buggy's en rolstoelen.

Zondag 4 maart Werkdag Doode Bemde (zie ook blz 5 van deze Tijdingen)

Zondag 11 maart om 14 uur

#homosapiens zoekt #liefdeindelemente o.l.v. Stijn Vranckx

Vertrekplaats: De Rozenkrans, Abdij van Vlierbeek

Afstand/duur: iets meer dan 2 uur

De mens houdt van de lente. De mens houdt van avontuur maar vaak voorzichtig. Wat is er nog overgebleven van onze eerste instincten, die we vaak voelen in de lente? Tijdens deze wandeling zoek je mee naar enkele antwoorden of blijven deze vragen onbeantwoord?

Niet geschikt voor buggy's en rolstoelen.

Zaterdag 17 maart om 9 uur

Zwerfvuilactie Doode Bemde

Vertrekplaats: Appeljee, Dijlestraat in Sint-Joris-Weert

Helpende handen welkom!

Zondag 18 maart om 14 uur

Natuur in de stad o.l.v. Robin Van Hoovels

Vertrekplaats: Aan het plein voor Opek (Vaartkom 4 in Leuven), aan het beeldje van de Gravers vlakbij de Vaart

Openbaar vervoer: Treinstation Leuven op 1 km, busstation Vaartkom op 100m

Ontdek dat er in de stad veel meer natuur is dan je denkt. Voel je midden in de wildernis, terwijl je toch in het centrum (binnen de ring) staat. Geniet van een prachtig uitzicht op de stad Leuven, wandel door nieuwe en verborgen parkjes en buurttuinen. Door het prachtige klein Begijnhof, langs de dobberende bootjes op de Vaart. Kom samen mee de ontluikende lente ontdekken.

Wegens steile hellingen niet geschikt voor rolstoelen. Kinderwagens kunnen mee.

Zondag 18 maart Werkdag Doode Bemde (zie ook blz 5 van deze Tijdingen)

Dinsdag 20 maart om 20 uur

Warme Winteravond: valleigebieden van de toekomst in het kader van klimaatbuffering en biodiversiteit en de realiteit van de Doode Bemde o.l.v. Prof. Gert Verstraeten (KUL) en Piet De Becker (VHM)

Samenkomen: Raadzaal Deelgemeentehuis Heverlee, Waversebaan 66 in 3001 Heverlee

Woensdag 21 maart om 18 uur

Lente in Heverleebos o.l.v. Marc Artois

Vertrekplaats: Parking ingang Arboretum Heverlee, langs de Naamsesteenweg

Afstand/duur: ongeveer 4 km // 2.30 uur

Openbaar vervoer: Per openbaar vervoer spoort u tot aan het station van Leuven waar u twee mogelijkheden hebt:

- buslijn 18 naar Jodoigne, halte 'De Jacht' (info TEC op 010-23 53 53 - wekdagen alle uren, onregelmatig tijdens weekend). Het arboretum ligt op 500 m afstand van de halte.
- buslijn 2 naar Boskant, halte 'De Jacht' (info De Lijn 016-31

37 37 - wekdagen en weekend, elk half uur). Het arboretum ligt op 500m afstand van de halte.

Maart: lentemaand. In elk geval voor ieder, die, ondanks het soms ruwe weer, de kunst van het zien van de lenteverschijnselen verworven heeft. Hij/zij is een gelukkig mens. Talloos zijn de dichters die de lof van de lente bezongen hebben. De lente die de overgang vormt tussen de koude winter en de warme zomer. Dagen lengen, natuur ontwaakt uit haar winterslaap. Met de Vrienden maken we een korte avondwandeling door Heverleebos naar de bank en de klimboom van Jo. Een kort bezinningsmoment op deze geboortedag van Jo.

Jo die onze vereniging jaren in goede banen wist te leiden. Een hapje en een drankje begeleiden onze herinneringen en laten ons vooruit kijken; naar een nieuwe lente...

Zaterdag 24 maart om 9 uur

Zwerfvuilactie Heverleebos

Vertrekplaats: Parking arboretum Heverlee
Helpende handen welkom!

Zondag 25 maart om 14.30 uur

Meerdaalwoud: Ravijnwandeling aan Boshuis Het Spoor en de Warande o.l.v. Roel Verbeeke

Vertrekplaats: Espace Culturel de Néthen, Place de Tremontines, 1390, Néthen (Grez-Doiceau) Afstand/duur: ongeveer 7 km // max. 3 uur

De zuidrand van het Meerdaalwoud is gekenmerkt door diepe insnijdingen. Vanuit het dorp Nethen klimmen we eerst naar het plateau, vanwaar we een weids uitzicht hebben over een deel van Waals-Brabant. Via het Boshuis Het Spoor bereiken we een holle weg, de Chemin de Wéz, die ons leidt naar het ravijn van de Warandeloop. Merkwaardig zijn o.a. een monumentale knot-es, oude gesteentelagen, een tumulus, de Warandevijver, een eikenbosbestand uit 1770, een eeuwenoude muur en de verhalen over een "spoor" in het bos.

Zondag 25 maart Werkdag Doode Bemde (zie ook blz 5 van deze Tijdingen)

Maandag 26 maart om 14.30 uur

Light wandeling: De Parkabdij aan het begin van de lente: natuur en cultuur o.l.v. Ana Costa

Vertrekplaats: Leeuwenpoort, ingang Parkabdij aan de Geldenaaksebaan

Afstand/duur: ongeveer 3 km // 2 uur

Openbaar vervoer: Halte Broekstraat (bussen: 4, 5, 6 en 630)

We wandelen langs de vijvers; een verrekijker kan je helpen om de watervogels te bekijken. Zal de lente er al zijn? Kinderwagens met een max. breedte van 60 cm kunnen mee.

APRIL 2018

Zondag 8 april om 14.30 uur

Bosanemonenwandeling Mollendaal o.l.v. Hugo Dehennin

Vertrekplaats: Parking Weertsedreef (Bierbeek), onmiddellijk links na de houten voetgangersbrug als je op de Naamsesteenweg richting Namen rijdt. Is deze parking volzet, dan kan je parkeren op de parking in de Weertsedreef aan de rechterkant van de Naamsesteenweg

Afstand/duur: ongeveer 4,5 km // 2 uur

Openbaar vervoer: TEC lijn 18, halte Haasrode-Weertsedreef

Contact gids: 0484/644 752

Het Hallerbos met zijn boshyacinten is terecht een internationale attractie. Maar een stuk dichterbij en heel wat rustiger is er de pracht van de miljoenen bosanemoontjes, die begin april de heuvels en dalen rond de Eleonoradreef met een wit tapijt bedekken. Een betoverende ervaring, puur genieten! En 'en passant' brengen we ook een bezoekje aan het meest bekende natuurmonument van Mollendaalbos, de Dikke Eik.

Deze wandeling is moeilijk voor rolstoelen, mogelijk voor buggy's.

Zaterdag 14 april om 14.30 uur

Natuurbelevingswandeling Zoet Water o.l.v. Heidi Bertels

Vertrekplaats: Parking recreatiepark Zoet Water, M. Noëstraat in Oud-Heverlee

Afstand/duur: ongeveer 4 km // 2 uur

Openbaar vervoer: De Lijn, halte: Zoet Water

Info: zie wandeling 10 februari

Zondag 15 april om 14.30 uur

Vierseizoenenwandeling: Horst o.l.v. Marc Artois

Vertrekplaats: Kasteel van Horst, Horststraat 28, 3220 Holsbeek (Sint-Pieters-Rode)

Afstand/duur: ongeveer 8 km // 2.30 uur

Openbaar vervoer: Buslijn 310 Leuven – Aarschot en de Belbus.

Sint-Pieters-Rode, met het schilderachtige Kasteel van Horst is een geliefkoosde trekpleister in het Hageland. Wij laten ons, in het komende wandeljaar, bekoren door de bosrijke vallei van de Winge en de heuvelachtige Hagelandse omgeving in vier afleveringen; ditmaal in lentekleed.

Zondag 22 april om 14.30 uur

Kiezen voor natuur o.l.v. Jan Horemans

Vertrekplaats: Grote Markt in Leuven (aan de boom voor de Sint-Pieterskerk)

Afstand/duur: ongeveer 5km // 2 uur

De wandeling heeft plaats op de Erfgoeddag. Thema van de Erfgoeddag 2018 is "kiezen". Omdat erfgoed meer is dan gebouwen, laten we u kiezen tussen enkele merkwaardige gebouwen in Leuven en al even merkwaardige groene oases in deze stad. Vaak zijn de parken zo oud als de gebouwen waar ze bijhoren. Sommige van deze collegetuinen zijn weinig bekende pareltjes en huisvesten eeuwenoude bomen. Zelfs wanneer we door Werelderfgoed wandelen zoals het Groot Begijnhof, krijg je uitleg over deze site, maar eveneens over de aanwezige natuur en groen. Aan u de keuze.

Zondag 29 april om 14.30 uur

Lemmenspark, erfenis van de Broeders Alexianen o.l.v. Yvette Toison

Vertrekplaats: Lemmensinstituut, Lemmensberg 3, Leuven

Afstand/duur: ongeveer 3 km

Openbaar vervoer: bushalte net voor UZ Gasthuisberg

Contact gids: 0485/58 93 10 (alleen op 29 april)

Het kloosterpark van de vroegere Broeders Alexianen bezit naast uitgesproken parkelementen zoals enkele monumentale beuken, geknotte dreven van haagbeuk en een kunstmatige tumulus met grote paardenkastanje, ook een hoogstamboomgaard. Het grasveld op de Gasthuisberg krijgt aangepast maai-beheer om de bodem te verschrallen en de plantenrijkdom te doen toenemen. De twee belangrijkste doelstellingen zijn het verbeteren van de ecologische en de sociale functie. Het bosje is zeer geschikt als ontspanningsruimte voor studenten en patiënten.

Deze wandeling is niet geschikt voor rolstoelen en buggy's.

Maandag 30 april om 14.30 uur

Light-wandeling: De Schavaaiwandeling (Bierbeek) o.l.v. Hugo Dehennin

Vertrekplaats: Parking CC De Borre (grote parking aan de Speelpleinstraat)

Afstand/duur: ongeveer 4,8 km // 2 uur

Openbaar vervoer: Lijn 7 of 8

Contact gids: 0484/644 752

'Schavaai' is Bierbeeks en betekent 'takkenbos'. Of heeft het woord te maken met een Latijns woord voor 'uitgraving'? Hoe dan ook, het Schavaaienhof staat aan een kruispunt van een paar prachtige holle wegen en het uitzicht is er grandioos. We volgen de Merenloop doorheen een stukje bosreservaat tot aan de bron aan de Moemmedel en reizen terug in de tijd, toen de zee het hier voor het zeggen had. En vergeet niet: eind april is de natuur op zijn mooist! Deze wandeling is niet geschikt voor buggy's of rolstoelen.

Op verkenning bij onze naaldbomen

Het was stil in het bos. Wandelaars genoten van die stilte. Het geruis van de bomen deed hen dromen dat ze in de kruien zweefden en de taal van de bomen spraken.

“Hé, Finneke, ben je al wakker? Ik ben al volop aan ’t eten, weet je.” De hoge pijn met lange naalden sprak zijn buurman aan. Fijnspar hoorde de vraag maar wist niet hoe hij zou antwoorden. Alle dieren ademen en stoten hierbij koolstof uit die in de lucht blijft hangen. Als planten voldoende licht en warmte krijgen zullen ze deze lucht inademen en de koolstof vasthouden om te groeien. Nu in de eerste warmere dagen van maart wou Fijnspar rustig wakker worden en eten na die lange winterse vastenperiode.

Fijnspar wilde niet onbeleefd zijn tegen de Pijn, maar hij had toch wat meer respect verwacht. Trouwens, ze waren nog verre familie van elkaar. Ze hadden allebei naalden als bladen, hielden die de hele winter vast en ze lieten hun zaadjes rijpen in wiegjes gelijkend op kegels. Dat is waaraan je de grote familie van de kegeldragers herkent.

“Ik ben Fijnspar, weet je? Ik ben van het geslacht *Picea*,” zei de spar. Pijn dacht even na en antwoordde: “Ja, met je korte naalden kan het niet anders. Maar wat bedoel je met ‘geslacht’?” “Dat is toch eenvoudig,” zei Fijnspar. “Onze familie van naaldbomen is zo groot dat we onderverdeeld zijn in geslachten. Jouw naam Pijn komt van *Pinus*, dat is de Latijnse naam van jouw geslacht. Alle *Pinus*-soorten hebben lange naalden die in een bundel van maximum 5 naalden bijeenstaan. Wij met onze korte naalden vormen een andere groep. Volgens de verschillen van onze naalden en kegels behoren wij tot het geslacht *Picea* of *Abies* of nog een ander. De mensen kijken niet nauwkeurig naar ons. Voor hen zijn we allemaal den of spar.” “Als ik het goed begrijp,” zei Pijn, “vormen meerdere soorten van bomen samen een geslacht en meerdere geslachten vormen samen een familie?” “Dat heb je goed gezien, Pijn. Kijk, ik stuur je enkele foto’s. Dan zie je meteen waarop je moet letten om onze diverse geslachten te herkennen.”

Aan elke boom hangen wel enkele dauwdruppels met daarin - als was het een foto -, de weerspiegeling van de boom. De wind bracht de druppels tot bij Pijn. Die bekeek de beelden aandachtig om Fijnspar goed te leren kennen.

FIJNSPAR (uit het geslacht *Picea*)

			
De 2cm lange naalden zijn <i>stekelig</i> . Ze hebben aan de onderkant geen strepen.	Kegel (15 à 18 cm) is een <i>puntige en hangende</i> “sigaar” met licht golvende schubben. Schubrand eindigt <i>puntig</i> .	Schors is glad en schilvert af in plaatjes	De afgerukte naald heeft aan de voet een vlagje van een stukje schors.

“Weet je,” zei Fijnspar “dat alleen onze naalden van onder en van boven groen zijn? Wie naalden heeft met strepen, is niet van ons geslacht. Piceanaalden zijn als echte spelden: voel eens hoe ze prikken! Ook zitten die zo vast op de twijg dat er een stukje schors meekomt, als je een naald aftrekt,. Als een naald niet prikt en als er geen schors aan een afgetrokken naald zit, is de boom geen Picea.”

Pijn bekeek toen de andere foto's om goed het verschil tussen de geslachten te leren kennen.

ZILVERDEN (uit het geslacht Abies)

			
<p>Naald met 2 <i>witte strepen</i>. Staat op een rond bladkussen. De top van de naald is ingesneden.</p>	<p>Kegel -een cilinder met stompe punt- is <i>staand</i>. Dekschubben zijn 6 mm lang en omgebogen.</p>	<p>De schors is <i>grijsgroen</i> en vrij <i>glad</i>.</p>	<p>Het <i>schijfvormig voetje</i> zit nog op afgetrokken naald.</p>

“Zeg, Pijn” zei Fijnspar, “heb je gezien dat Zilverden zich niet spar maar wel ‘den’ noemt? In feite heeft hij gelijk. Hij vertaalt zijn naam uit het Latijn, Abies, en dat is ‘den’. Jouw Latijnse naam Pinus is toch ook Pijn?” Pijn was fier dat ook zijn naam een Latijnse oorsprong had. Trots antwoordde hij: “Alleen in het Nederlands durven de mensen me ‘den’ noemen. Kijk maar na: in het Duits, Frans of Engels gebruiken ze mijn lievelingsnaam en dat is Pijn.”

Nog iets: De kegel valt uit elkaar bij rijpheid: onder een boom vindt men vele losse schubben, zelden een volledige kegel. De kale kegelspil blijft als een kaars op de twijg staan.

In onze bossen worden veel Amerikaanse soorten aangetroffen. Fijnspar vond dat hij ook deze verre verwanten aan Pijn moest voorstellen.

DOUGLAS (uit het geslacht Pseudotsuga)

			<p>*<u>Dekschubben</u> zijn de vliezen die het zaad in de kegel bedekken. Soms zijn de dekschubben zo lang dat ze uit de schubben uitsteken. De vorm van de dekschubben kan dienstig zijn om de boom te herkennen.</p>
<p>Naalden (2-3 cm) hebben aan de onderkant 2 <i>witte strepen</i>. Ze lijken op die van de zilverden maar het <i>steeltje loopt af langs de twijg</i>.</p>	<p>Kegel (5-10 cm) Jong groen, ouder bruin. Schub <i>met 3-tandige dekschubben*</i> (slangentong).</p>	<p>Schors is <i>geel</i> van kleur en bij oudere bomen zeer dik, met <i>diep ingesneden groeven</i>.</p>	

Douglas is een belangrijke bosboom ingevoerd uit Noord-Amerika. Ruik eens aan de naalden Herken je de citroengeur?

HEMLOCK (uit het geslacht Tsuga).

		
Twijg is <i>geel</i> . Naald is zeer kort, met onder <i>witte streep</i> , het <i>steeltje loopt af</i> langs twijg.	De kegel is klein en <i>eivormig</i> . Jong is hij groen, later bleekbruin. De schubben zijn glad met afgeronde kant.	De schors van oudere bomen is dun en diep gebarsten.

Nadat Pijn de foto's bekeken had feliciteerde hij Fijnspar. "Jij hebt wel een mooie familie," zei Pijn "maar ben je Lork niet vergeten? Die heeft toch ook korte naalden!" Fijnspar moest niet lang nadenken: "Lork behoort niet tot ons geslacht. Hij kan zijn naalden niet eens houden in de winter. Hij heeft korte naalden, dat wel. In ons geslacht staan de korte naalden elk apart. Zoek zelf maar naar drie andere verschillen."

LORK (uit het geslacht Larix).

		<ol style="list-style-type: none"> 1. Naalden staan in trosjes van 15 à 40 bij elkaar 2. De kegels zijn klein en rechttopstaand. 3. Kegels en naalden staan op zeer korte zijtakjes. (Zie je de jaarringen?)
--	--	---

"Zeg Spar, wil jij mijn foto's ook eens zien?" "Laat maar komen, Pijn."

Pijn is zo fier op zijn geslacht Pinus dat hij niet kan nalaten andere soortgenoten ook te tonen.

GROVE PIJN (uit het geslacht Pinus)

			
De naalden staan in <i>bundels 2 per 2</i> . Lengte max 7 cm.	Kegel 3-7 cm lang <i>met duidelijk schild</i> . De schubben staan enigszins open.	Schors is <i>ruw</i> en valt af in platen.	Stam boven aan de kruin kleurt <i>rood</i> .

ZWARTE PIJN (uit het geslacht Pinus)

<p>Verschilt van Grove Pijn door: 1) Kegels heeft puntige vorm en is <i>geelbruin</i>. De schubben blijven <i>gesloten</i>. 2) De naalden (7-16 cm) zijn <i>langer</i>. 3) Stam is nooit rood maar blijft <i>donker</i> tot in de kruin.</p> <p>De Zwarte Pijn heeft 2 sub-soorten:</p>	
<p>CORSICAANSE PIJN (P. nigra laricio) De naalden staan in <i>ijle</i> bundels, zijn tot 18 cm lang (langer dan Oostenr.den). Ze zijn <i>zacht, buigzaam en enigszins verdraaid</i>. De kleur is <i>grijsgroen</i> en de knoppen (als enige van alle Pinus-soorten) bevatten hars. De twijgen zijn lichtbruin.</p>	
<p>OOSTENRIJKSE PIJN (P. nigra nigra). Twijgen zijn grijs geelbruin. Naalden zijn tot 15 cm lang (d.i. korter dan Corsicaanse Pijn). donkergroen en stijf. De bundels staan <i>dicht op elkaar</i> (ze lijken op bezems).</p>	

WEYMOUTH (uit het geslacht Pinus)

		
<p>Naalden tot 14 cm lang in <i>bundels van 5, zacht</i>.</p>	<p>Cylindervormige kegel 15 cm lang, met <i>ronde schubrand</i>.</p>	<p>Schors is grijsgroen en aanvankelijk glad; later gegroefd.</p>

Nog iets wat je thuis kan doen: kegels drogen op de verwarming: de schubben gaan open. Dompel ze in water: de schubben gaan dicht. Zo reageert de kegel op droog of nat weer. Bij droog weer kan de wind de zaden verder verspreiden.

Louis en Jan De Smet

Lees meer:

- 1) Hoe bomen herkennen. M. Van Miegroet (Wetenschappelijke Uitgeverij Antwerpen).
- 2) Flora van België. Nationale Plantentuin België.

Educatief project 2017-2018

“NATUUR ONZE BUUR”

De Steenmarter, Linde en Slechtvalk

Bleydenberg 4de lj. : juf Hilde

GBS De Stip Linden L3b : juf Peggy

Vrije school Putkapel Wilsele 2A: meester Gert-Jan

VLAAMS-
BRABANT

Don Bosco St.-Lambertus Heverlee L2b: juf Nele

fotos: Steven Wouters

HOGE-VENTOCHT

ZONDAG 26 FEBRUARI 2018

De wandeling vertrekt in Sart-Station. We volgen er de vallei van de Högne tot even voorbij de Passerelle du Centenaire. Via een verhard pad ten oosten van het dorp Hockay bereiken we dan een restant van een "Ancien Chemin de Fer". De wandeling loopt verder via "Croie Delvoie" naar "les Six Hêtres". We kruisen er de venige hoogvlakte van "Fagne de Fraineu", gekend omwille van de site van de "Ancienne Cabane du Negus". Langs de bedding van de Trô Maret dalen we af tot Ferme Libert.

PRAKTISCH:

Vertrek: om 8.30 uur

Terug: rond 19 uur

Vertrek- en aankomstplaats: Parking Bodart in Leuven

Meenemen: Picknick en drank, waterdichte wandelschoenen, regenkleding, indien nodig warme kleding. Reservekleding om bij regenweer droge kleren te kunnen aantrekken na de wandeling.

Gidsen: Gwendoline Landuyt en Marc Artois voor de lange wandeling van 16 à 17 km; Luc Bijmens en Paul De Smedt voor de korte wandeling van 14 km.

Inschrijven via het infocentrum vóór 5 februari 2018:

T: 016 23 05 58

E: infocentrum@vhm.be

Gelieve voornaam en naam, telefoon/gsm, e-mailadres en het aantal deelnemers op te geven.

Betaling via overschrijving op rekening BE92 2300 0285 2123, BIC GEBABEBB

Prijs: VHM-leden: € 20 // niet-VHM-leden: € 25

Annuleringskosten: € 5 per persoon bij annulering vóór 22 februari 2018

Zorg voor **eten** en **drinken** en een degelijke **uitrusting:** laarzen, hoge schoenen, stok, sneeuw- en regenkleding, muts, handschoenen, sneeuwbril, reservekleding, wc- papier, medicijnen, ...

Aandacht: Deze tocht gaat door vanaf 30 deelnemers. Indien dit aantal op 5 februari 2018 niet wordt bereikt, dan wordt de tocht geannuleerd en het inschrijvingsgeld volledig terugbetaald.

DEELNEMEN OP EIGEN VERANTWOORDELIJKHEID

Oproep: help amfibieën mee veilig de weg over in Oud-Heverlee

Naar goede gewoonte zullen vrijwilligers tussen half februari en begin april 2018 weer padden, kikkers en salamanders overzetten tijdens de jaarlijkse voorjaarsstrek van winterverblijf naar voortplantingsplaats. In Oud-Heverlee gebeurt dit op de volgende locaties: Bogaardenstraat, Weidestraat, Witte Bomendreef en Maurits Noëstraat. Zonder hulp van deze amfibieënoverzetters sterven heel veel van de dieren elk voorjaar een vroegtijdige dood omdat zij tijdens hun trektocht de (spoor)wegen oversteken.

Wij zoeken nog helpende handen voor de komende overzetactie. Wil je de amfibieën helpen om hun voortplantingsplaats veilig te bereiken? Dan ben je meer dan welkom!

Wie wil meehelpen met de overzet kan contact opnemen met Lieve Timmermans via 0494/26 23 23 of info@paddenoh.be.

Meer informatie over dit project is terug te vinden op de website www.paddenoh.be

(Foto: Luc Verhelst)

GEZOCHT:

Veelpotige vrijwilligers voor het opdienen, afruimen, afwassen... tijdens de kaas- en spaghetti-avond ten voordele van natuurreservaat de Doode Bemde op zaterdag 24 februari 2018 vanaf 17 uur in GC De Roosenberg in Oud-Heverlee. Ook voor de opbouw en opkuis zoeken we helpende handen.

Help je graag mee? Geef ons dan een seintje:

T: 016 23 05 58

E: infocentrum@vhm.be

Heverleebos – een bos in verandering

De laatste jaren wordt er flink gekapt in Heverleebos en dat brengt niet alleen verandering met zich mee maar ook weerstand. Wat voor velen een doorn in het oog is, is voor anderen een opportuniteit.

Geloof me a.u.b. als ik zeg dat het Agentschap voor Natuur en Bos, waar ik voor werk, de bomen niet kapt voor het geld, ook al werden Amerikaanse eik, grove en Corsicaanse den in de jaren 1900 – 1960 flink aangeplant voor de houtopbrengst, zowel voor mijnhout (stutten van mijngangen) als voor meubelhout. Amerikaanse eik groeit immers veel sneller dan onze inlandse eiken en heeft ook een mooiere tekening.

De voornaamste drijfveer voor het kappen van die bomen is:

1. Het streven naar een hogere biodiversiteit/structuurrijker bos en
2. Het werken aan een evenwichtig bos waarin alle leeftijdsgroepen vertegenwoordigd zijn (zowel jonge als oude bomen).

Aangezien in de jaren 1900 -1960 (tijdens Wereldoorlog I en II

werd er bijzonder veel gekapt!) productiebossen werden aangeplant, hebben we verhoudingsgewijs een teveel aan bomen in die leeftijdscategorieën en te weinig jonge en oude bomen. Zodoende is het logisch dat we vooral de bijl zetten in de leeftijdsklasse 60 – 120 jaar. Dit staat ook allemaal gestipuleerd in het uitgebreid bosbeheerplan voor Heverleebos en Meerdaalwoud, een document waar we dagelijks mee werken.

Wat die biodiversiteit betreft kan je stellen dat een gesloten, homogeen bos weinig kansen biedt aan insecten, vlinders, paddenstoelen, planten en dieren. De kaarten liggen helemaal anders wanneer je een bos hebt waar bosranden of zogenaamde mantelzoomvegetaties (een stukje braak of grasland met struiken en vervolgens opgaande bomen) deel van uit maken. We onderscheiden externe bosranden aan de buitenrand van het bos en interne bosranden binnen het bos, langs wegen en kruispunten die soms ook de rol van corridor vervullen om open ruimten (in Heverleebos veelal heischrale graslanden) met elkaar te verbinden. Zo kunnen insecten en vlinders op termijn gemakkelijker in het bos fourageren...

Behoud en ontwikkelen van een leefbare populatie van Grote weerschijnvlinder en Keizersmantel

Gradiëntrijke situaties in het bos of brede gradiëntrijke en gevarieerde bosranden ontwikkelen.

De meeste vlinders zijn gebonden aan gradiëntrijke situaties in het bos of bosranden. In het Zoniënwoud zijn gradiëntrijke situaties in de bossefeer mogelijk in spontaan verbossende situaties, grote lichtrijke kappingen met veel Boswilg, overgangen bos-grasland, overgangen bos-vijvers en externe bosranden. De brede gradiëntrijke en gevarieerde bosranden bosranden (gaan tot 60 m breed) met behoud van bomen of boomgroepen zijn ook uitgelezen plaatsen voor dagvlinders.

Voor de ei-afzet van vlinders zijn specifieke waardplanten noodzakelijk zoals Boswilg (Grote weerschijnvlinder), iep, Sleedoorn,... Vermits in het Zoniënwoud sommige waardplanten zeldzaam zijn, is het evident dat de bijhorende vlinder ook sporadisch gezien wordt. Het aanbod van waardplanten verhogen in bosranden of op kapvlakten is een belangrijk aandachtspunt bij de bosvorming.

Tekst: uit het bosbeheerplan Zoniënwoud door Inge Brichau, Patrick Huvenne e.a.

Groepenkappen uitvoeren bij dunningen

In tal van bosbestanden staan in de onderetage reeds kleine eiken en nectarplanten zoals braam en Sporkehout. Bij het uitvoeren van dunningen kan snel én goedkoop geschikt leefgebied gecreëerd worden voor de Bruine eikenpage door regelmatig groepenkappen uit te voeren. Hierbij worden bomen in groepsverband geveld over een oppervlakte variërend tussen 1-3 maal de hoogte van de omringende bomen. Deze maatregel wordt veelal uitgevoerd om natuurlijke verjonging te stimuleren en het bos structuurrijker te maken, maar is tevens een prima soortspecifieke maatregel om aan habitatverbetering te doen voor de Bruine eikenpage.

Het aanleggen van groepenkappen heeft een aantal voordelen:

- Het bosklimaat wordt door de geringe gekapte oppervlakte niet al te negatief beïnvloed
- Het is een goedkope maatregel doordat deze ingreep veelal samen gebeurt met geplande dunningen.

Tekst: uit het Soortbeschermingsprogramma Bruine eikenpage door Ilf Jacobs en Wouter Vanreusel

Ondanks mijn pleidooi van daarnet verkochten we in 2017 in Heverleebos 5200 m³ hout op de openbare houtverkoop onder het voorzitterschap van regiobeheerder (vroeger houtvester) Bart Meuleman. Is dat veel? Wel, tel even mee...

Methode 1:

Heverleebos is 650 ha groot. 50 ha laten we buiten beschouwing, want dat is bosreservaat (percelen Grote Omheining, Klein Moerassen en Putten Ijzerenweg). Met andere woorden, we hebben 600 ha bos waar hout geogst wordt. 1 ha bos brengt gemiddeld 9 m³ hardhout/jaar voort (de cijfers voor populier en bv Corsicaanse den liggen tegen de 15 à 20 m³/ha/jaar). De aanwas per jaar voor die 600 ha bedraagt dus 5400 m³. Wat blijkt hieruit? Met die 5200 m³ hout verkochten we niet meer hout dan dat er jaarlijks over de gehele oppervlakte aangroeide...

Methode 2:

We gaan opnieuw uit van 600 ha te beheren bos en stellen dat de gemiddelde bedrijfstijd* (de tijd die verstrijkt tussen de bosverjonging en de eindkap van een boom) 100 jaar is. Voor een inlandse eik is die 'bedrijfstijd' langer, voor een den of Corsicaanse den korter. Daaruit vloeit voort dat je in een bos van 600 ha elk jaar 6 ha kan kappen (600ha : 100 jaar) wil je een bos verkrijgen waarin alle leeftijdsklassen vertegenwoordigd zijn (een maatschappij met alleen maar bejaarden of kinderen is niet stabiel, voor een bos geldt hetzelfde).

De oppervlakte verjongingskappingen of groepenkappen bedroeg in 2017 6.05 ha, verspreid over 12 groepenkappen met een gemiddelde grootte van 0,50 ha (een voetbalveld binnen de lijnen is gemiddeld 0,67 ha volgens Wikipedia).

Plenterslag, femelslag en schermslag...

Voor mensen met een bosbouwachtergrond zijn deze termen dagelijkse kost.

Voor u als lezer is dat waarschijnlijk anders. Ik verduidelijk even:

- **Plenterslag***: in het bos wordt er links en rechts een boom gekapt en speelt men in op plaatselijke verjongingswijzen

- **Femelslag*** leidt tot een bos met mozaïekstructuur waar er groepen gekapt en verjongd worden. Die groepen zijn klein of groot (doorgaans 0.2 - 0.7 ha) in functie van de boomsoort (licht- of schaduwboomsoort) waarmee verjongd zal worden. De groepen worden gefaseerd aangelegd en in de loop der jaren verruimd of met elkaar verbonden.

- **Schermslag*** is een kapvorm onder scherm (x-aantal hoge bomen blijven staan) waarmee men mikt op een natuurlijke verjonging.

In Heverleebos wordt er weinig of niet geplenterd. De problematiek van de Amerikaanse eik ligt aan de basis daarvan. Waar we links en rechts een boom kappen (en we merken dat ook wanneer we gewoon dunnen = toekomstbomen bevoordelen zonder zwaar te kappen), zaait de Amerikaanse eik (of de Amerikaanse vogelkers op sommige plaatsen) zich zo rijkelijk uit dat alle andere soorten (inlandse eik, esdoorn, linde, lijsterbes, mispel, wilde appel en ja, ook zelfs de sterke beuk) het onderspit delven. Het bos wordt dan arm aan soorten, arm aan biodiversiteit.

Om die reden wordt de femelslag toegepast, waardoor we het bos groepsgewijs verjongen.

We verjongen daar waar de problematiek met de Amerikaanse eik het grootst is, met andere woorden daar waar de biodiversiteit het laagst is!

Op Ecopedia lezen we in verband met de femelslag: *“Een belangrijk voordeel van femelslag is dat, door het bos in groepen te kappen, er een bos met een divers uitzicht ontstaat. Zo zijn bijvoorbeeld sommige plekjes in het bos ouder dan andere of komen er verschillende boomsoorten voor. Een bos dat verjongd wordt door femelslag is interessant voor veel planten- en diersoorten. Het beschermende bosklimaat blijft immers altijd behouden. De verjonging van het bos kan door de natuur zelf gebeuren waardoor heel wat tijd en kosten worden bespaard. De mens kan er echter ook voor kiezen om zelf boompjes aan te planten.”*

Soms wordt er ook gekozen voor een schermslag: ik heb ervaren dat we die techniek in Heverleebos kunnen gebruiken onder een scherm van bijvoorbeeld grove den, ook wanneer er Amerikaanse eik onder staat en er zaailingen van Amerikaanse eik aanwezig zijn!

Het zit hem zo: wanneer we alle Amerikaanse eik onder de grove dennen kappen en vervolgens een net voldoende aantal grove dennen laten staan voor natuurlijke bezaaiing, dan ontstaat er in de jaren daaropvolgend een zware concurrentieslag tussen de Amerikaanse eik en de grove den.

Als we als mens niet tussenbeide komen, dan wint de Amerikaanse eik (groeit sneller, is agressiever).

Als we daarentegen de Amerikaanse eik maaien 'boven de koppen van' de grove den (de Amerikaanse eik groeit sneller en staat hoger of m.a.w. 'boven de koppen' van de verjonging van grove den) dan lukt het ons om de grove den de overhand te

laten krijgen.

De grove den is weliswaar niet het bostype dat we in functie van Natura 2000 en een hogere biodiversiteit nastreven, maar de grove den is op deze manier wel een partner in de bestrijding van de Amerikaanse eik (glyfosaat wordt niet meer gebruikt, dus alternatieve 'bestrijdingsvormen' dringen zich op). Binnen de verjonging van grove den planten we vervolgens 'nesten' aan van loofboomsoorten (inlandse eik, linde, haagbeuk, beuk...) die we op termijn willen. Door het werken met nesten van hoofdboomsoorten werken we efficiënter/kostenbesparender omdat we alleen die nesten moeten vrijmaken van Amerikaanse eik en de grove den zich tussen die nesten heeft genesteld.

Wat die biodiversiteit betreft een kleine anekdote.

Drie à vier jaar geleden kaptten we aan de zuidrand van Heverleebos (ten zuiden van La Foresta) een 250m lange bomenrij van Amerikaanse eik. De inlandse eik die er links en rechts tussenstond werd zo goed mogelijk bewaard en die bomen floreren er vandaag.

Deze kap vond plaats omdat de helling waarop die bomen stonden zuidelijk georiënteerd was en qua biodiversiteit een groot potentieel had. Zo'n zuidhelling in de zon maakt dat er een warm microklimaat heerst, waar nogal wat soorten kunnen van profiteren.

Nadat de Amerikaanse eiken gekapt waren hebben we struiken zoals sporkehout, sleedoorn e.a. aangeplant voor insecten (denk maar aan bijen) en vlinders en lieten we enkele stukken van de zuidhelling braak liggen.

Op 2 jaar tijd deed ik er de volgende vaststellingen:

- Een zeldzaam plantje, de gaspeldoorn, heeft zich ter plaatse massaal uitgezaaid en bloeit bijna het hele jaar door met gele bloempjes zoals de brem.
- Twee nesten rode bosmier hebben zich gevestigd.
- Een neushoornkever genoot ter plaatse van het warme microklimaat (zonbeschenen zuidhelling).
- Een Europese hoornaar vliegt er jagend naar insecten over de lage vegetatie.
- Diverse vlinders vonden de bosrand zoals kleine vuurvinder, icarusblauwtje en op termijn hopelijk ook de grote weerschijnvlinder (die al elders in Heverleebos weer voorkomt) of, wie weet, ooit de bruine eikenpage. De overblijvende, grote inlandse eiken kunnen dan gebruikt worden als bruidsboomen (bomen als structurelement waar voorplantingsgedrag/baltsvlucht van bepaalde vlindersoorten zich voordoet).

Was de Amerikaanse eik blijven staan, dan had ik voorgaande waarnemingen niet gedaan...

Icarusblauwtje

Foto: de ideale bosrand voor de bruine eikenpage - uit het Soortbeschermingsprogramma Bruine eikenpage door Ilf Jacobs en Wouter Vanreusel

De evolutie van een productiebos naar een structureel en interessanter bos brengt dus veranderingen met zich mee waar mensen om begaan zijn.

Ik ben ervan overtuigd dat na verloop van enkele jaren ook de gewone wandelaar die verandering zal ervaren als een mooier iets. Een diverser bos met oude boomgroepen, solitaire bomen, jonge aanplantingen, bosranden, dood hout en open ruimten staat garant voor een mooier landschap waarin u en ik ons kunnen bewegen.

Boswachter Marc

*= meer uitleg over bosbeheerbegrippen als bedrijfstijd, plenterslag, femelslag en schermerslag kan je vinden op www.ecopedia.be

Geïnteresseerd in natuur en bos? Check

www.natuurenbos.be/meerdaalwoud-en-heverleebos

twitter.com/DDeheyne

twitter.com/Boswachter_Marc

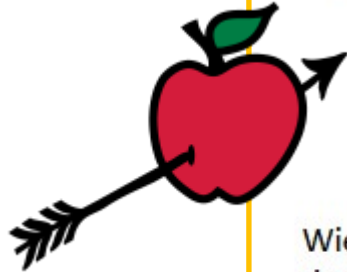
www.instagram.com/boswachter_marc/

Tijdens onze appelpluk op 5 oktober gingen we op zoek naar de grootste appel uit de Doode Bemde boomgaard, en die vonden we hier

We konden hem bemachtigen en hebben hem vervolgens 'droog' gemeten en gewogen, diezelfde dag om 19u. Het resultaat werd genoteerd met 1 cijfer na de komma.

Wie dat exacte gewicht raadt van deze stoere bink wordt beloond met een vers geperst vatje overheerlijk appelsap.

Mail de juiste oplossing naar infocentrum@vhm.be vóór 19 feb '18. De winnaar wordt bekend gemaakt op de Kaas- en Spaghettivond waar tevens de prachtige prijs wordt overhandigd.

Ingrediënten voor lekker sap

Dank aan de plukploeg : Gantker, Hilde, Mie, Griet en Frank

En nu naar de appelpers

Niet alle (appel)bomen sterven staande...

Boomgaard Neerijse 5.10.2017

dra

26 november 2017

Herfst in de Doode Bemde

KAAS- & SPAGHETTI- AVOND

TVV DE DOODE BEMDE

ZATERDAG 24 FEBRUARI 2018

VAN 17U - 22U

ZAAL GC DE ROOSENBERG
ZOET WATER

INSCHRIJVINGEN VIA WWW.VHM.BE OF 016 / 23 05 58